

Katolička Crkva i tolerancija

EKI *me čovjek* zaustavi na ulici. . . «, pripovijeda danski a« A. ^ obraćenik i poznati književnik Jørgensen,¹ »i reče: Ne-77 koga lijepog jesenskog dana pođem u šumu u orahe , .. Na ulazu u šumu sjela neka stara žena s košaricom oraha ,. ., koje mi ponudi. Ali ja uljudno odgovorim: Ne, ja želim sam svoje orahe brati, sam uživati tražeći ih i kupeći. — Ali gle! Žena najednom ustane i namigne nekom policisti. Policajac dođe te mi saopći, da ja moram kupiti oraha od ote žene, ne mislim li se zado- baviti tavnice. Ta žena da je kraljevski ovlaštena prodavačica oraha, ima njihov najviši monopol, ... i samo se kod nje može doći do smeđega ploda ,. . Što mislite o t o j pripovijesti? upita me taj čovjek i pogleda pobjednički. — Mislim ono, odgovorim ja, što i Vi mislite, naime da bi takav poredak bio veoma nepravedan. — A zar ne vidite, usklikne moj prijatelj gotovo glasno, da Vi time sama sebe osuđujete, jer time osuđujete svaki pokušaj metnuti gotove dogme, što ih svatko mora prihvatiti, namjesto ličnoga traženja istine. Ta mi želimo samo dopuštenje, da sami beremo svoje orahe; mi ih ne želimo bez truda i znoja primati iz košare neke navorane majčice Crkve. — S tim htjede moj pripovjedač da odmagli, ali ga ja zadržah i rekoh: Izabrali ste loš primjer, da predočite istinu. Bez oraha se naime može biti, ali bez istine ne. Stoga ćemo je radije porediti s kruhom.« I pje- snik pripovijeda dalje, kako je tom čudnom neznancu odgovorio. Odgovor mu, kako ćemo niže vidjeti, pogađa u živo, baš kaošto mu je i crtanje običnoga prigovora intolerancije, nesnošljivosti i »netrpeljivosti«, što ga kat. Crkva i njezini vjernici moraju da slušaju, kojim im neprestano obijaju uši.

Stara optužnica.

Jer treba li posebno dokazivati, da smo mi katolici u očima modernoga čovjeka »Bazillenträger«! najopasnije bolesti, kojoj je ime »verska netrpeljivost«? Udimo samo za čas u ložu, iz koje se inspirira velik dio naše štampe i naše knjige, nosila ona signaturu znanstvenosti ili drugu koju! Dne 23. ožujka 19J0. ozvanjaju hramom Vel. lože »Jugoslavija« riječi »sveštenika kraljevske ünetrn^sti«: »Najzad i slobodno zidarstvo je jedna religija bez dogme. Religija u Kojoj se nesmetano ujedinjaju sve religije. Stoga religija nad religijama...« i puštajući se iz visokih sfera toga upravo religioznog zanosa u naše konkretne prilike konstatira isti govornik: »Naše tri religije (r katolička, pravoslavna ¹ Muslimanska) nisu plod nekog unutarnjeg osvedočenja. Jedna nam je na-

¹ Parabeln, deutsche autorisierte Ausgabe, Kirchheim — Mainz 1899., Et~ 27. i dalje

metnuta ognjem i mačem. To je religija osvajača s kojim nemamo ništa zajedničkog. Izbor između druge dve potekao je iz političkog oportuniteta. Zar treba trpeti i dozvoliti, da te slučajnosti vrše i nadalje uticaj na formiranje mentaliteta narodnog... ?² U naše dane dakle ima još pravo na opstanak tek jedna dogma naima, da religija mora biti bez dogme! Pa, kako napose kat. Crkva na to nikako ne će i ne može da pristane, to je jasno, da je »intolerantna«. Dvije godine kasnije odjeknut će riječi toga »profesora moderne dogmatike« na godišnjoj skupštini Vel. lože »Jugoslavija« održane ovaj puta u Somborn (24. travnja 1932.) i jasno osuditi svaku dogmatsku vjeru: »Ja verujem, da će naš trezveni narod u interesu svog duševnog mira i spokojstva, jednog dana podvrći naučnoj, objektivnoj reviziji sve verozakone i iz njih odstraniti sve preživjele, smešne i nemoralne pojmove i sve elemente draženja protiv drugih veroispovesti, kao i svaku pomisao na neko prvenstvo. Danas na vrhu naših religija stoje tri anacionalna tipa. Naš narod se vezuje sa četiri razna duševna središta, za tri strana religijska jezika, i tri protupoložena uticaja. Sve te stvari doći će jednog dana pod udar zdravog razuma i državne svesti.«³ Ne znamo, da li pogađamo, kad mislimo, da se »pomisao na neko prvenstvo«, o kojem govori »sveštenik kraljevske umetnosti«, ne odnosi neposredno na kat. Crkvu kod nas, ali je jasno kao sunce, da će anatema intolerancije pasti najstrašnije na katolicizam, koji svuda pokazuje bez ikakva obzira i pardona svoju legitimaciju, na kojoj piše debelim slovima: »jedina prava vjera!«

Na blagoj toplini toga sunca, što razgnavši crne oblačine dogmatski »predrasuda, obmana i zabluda« sipa svoje milo svijetlo širom svijeta već par stotina godina te se sve više približava »rakovoj obratnici«, niču i po našoj domaćoj knjizi i štampi skromne ljubice vjerske snošljivosti, kojoj je — oprostite paradoksnom izrazu! — oštrica uperena napose protiv kat. Crkve. Odatle niču povjesnice, koje prikazuju početak novoga vijeka kao »oslobađanje savjesti, razuma, mišljenja i odlučivanja« od crkvenih dogmi;⁴ odatle didaktike, prema kojima je glavni zadatak vjerske nastave »religisko osećanje«, sporedni »religisko znanje«, a »crkvene dogme sasvim isključene«;⁵ odatle po čitankama već u osnovnim i građanskim školama one anegdote, kojima je pointa izražena riječima: »Sve su vjere dobre, ako su ljudi, koji po njima žive, dobri!«⁶ Odatle po našoj dnevnoj štampi oni sad očitiji sad prikriiveniji pokušaji udariti po »anacionalnosti« kat. Crkve i njenih redova i probuditi želju za »narodnom« crkvom, one pripovijesti o sv. Ocu kao o nekom »stranom suverenu«. Sve je to obračunavanje s »dogmama«, sve to optužnica protiv kat. Crkve, koja hoćeš ne ćeš mora sjesti na optuženičku klupu i pustiti, da joj kojekakovi nepozvani elementi čitaju levite, da upućuju njezine biskupe i svećenike u »pratvi duh hrišćanstva«, da joj daju upute o »Hristosovoj zapovedi ljubavi«.

² Svečana beseda držana na god. skupštini vel. lože »Jugoslavija«; 23. III. 1930., Beograd 1930., str. 35. sqq. cfr. »Život« 1931., str. 4. i 5.

³ Štamparija Madarević — Beograd, str. 26. - 7.

⁴ Por. na pr. Lazarević, Istorija Jugoslavena za srednje i stručne škole II., str. 3.; Popović, Opšta istorija novoga veka za više razrede srednjih i stručnih škola, Beograd 1930., Uvod, i t. d.

⁵ Rajičić, Posebna didaktika za osnovne škole, Beograd 1929.

⁶ Vujanac, Čitanka za III. i IV. razred osn. škole, Beograd 1930.

KATOLIČKA CRKVA I TOLERANCIJA

Nije to ništa novo! Klasički to prikazuje slavni obraćenik anglikanski Benson u svojoj knjizi »Christ in the Church« (Krist u Crkvi). — »U tom ja gledam — veli Benson⁷ — pravi kamen smutnje između katolika i nekatolika... Uvjerenje Crkve, da je ona jedina prava, to je ono, što uzrokuje sve poteškoće. Protestantske crkve svijetu zemalja primile bi nas raskriljenih ruku, kad bismo priznali, da su nam dani »razni darovi ali isti duh« (ali dakako prema njihovom tumačenju!)⁸, i da mi svi imamo pravo, tek da katolici imaju zbog svojega temperamenta i ličnog ukusa tamjan i ceremonije osobito rado... Čak i teosofi te novobudiste s »modernim i slobodnim pravcima« bit će nam iskrenim prijateljima, samo ako priznamo, da kraj svih dogmatskih razlika ipak svi stremimo k jednoj te istoj ideji. Religiozni ljudi će se smjestiti s nama pomiriti, ako se Crkva zadovolji s mjestom u redu s ostalima. Pa se zaista i događa, da takovi religiozni ljudi vrlo dobro izlaze na kraj s mlakim katolicima, koji se naučili »tolerantno« govoriti, koji vele, da toga ne treba tako točno uzimati. Ali mlaki katolici nisu Crkva, to zna taj svijet vrlo dobro. T. zv. »intolerancija« t. j. izjava Crkve, da je jedina ona istinita, razlogom je svijetu poteškoća, riječju ono, što upućeniji ljudi zovu »vaticanizmom i ultramontanizmom«. I tako vidimo religiozne ljude, kako s užasom razdiru svoje haljine nad tom bogohulnom drskošću; gledamo Isusa u Njegovoj Crkvi kao optuženika svezana, pogrđena i osuđena.«

Ne prigovaraju, kako ćemo još vidjeti, samo dogmatsku intoleranciju Crkvi, ali je ona prema mišljenju naših protivnika glavni izvor svijetu zala, koja nas taru. Činjenica je, vele oni, koje ne možemo nikakvim filozofiranjem iz svijeta ukloniti, da je na svijetu uvijek bilo i bit će raznih mišljenja i vjerovanja, raznih dogmatika. Ako dakle koja od njih stane zahtijevati za sebe jedinu pravo na opstanak, r^ua doći do međusobne mržnje, gloženja, rata. Zar dakle nije najpametnije priznati im svima pravo na opstanak? Tko će uostalom i znati, koja od njih ima pravo? Čemu dakle da silimo pojedinca, eda prihvati ovu ili onu? To je stvar njegova ukusa: neka izabere od njih jednu ili nijednu; neka napravi iz njih mixtum compositum ili neka izmisli nešto sasvim novo, samo neka bude čestit, human, pošten: svejedno je, što vjeruješ, samo budi čovjek na svom mjestu; sve su vjere jednako dobre, samo ako su ljudi, koji po njima žive, dobri!

Čovjek i istina.

Kolikogod mi rado priznavali dobru i plemenitu namjeru ovakovih mudrovanja, to ipak s katoličkoga gledišta moramo reći, da se ono osniva na potpunom nerazumijevanju istine i njezina odnosa prema čovjeku ili, ako ćemo radije, čovjekova odnosa prema istini; da predočuje jedan logički i psihologijski ne-

⁷ Christus in der Kirche, Rom 1913., str. 140.

⁸ I kod nas je lanjske godine u jednoj publikaciji pala riječ o »spajanju duše svijetu vera«! Por. Gajić, Sokolstvo i vera u službi nacionalizma, Kragujevac, str. 17.-3.

smisao i prema tamu praktičku nemogućnost, o kojoj svjedoči i cijela povjesnica čovječanstva.

Zorno to crta Jorgensen u već načetoj priči. Kad onaj čudni svat na ulici pobjednički sasu pjesniku u lice svoju filipiku i htjede umaći, ovaj ga zadržava rekavši, da istina za nas ljude nisu orasi, bez kojih možemo biti, nego kruh, bez kojega ne možemo živjeti. I onda nastavlja: »Bez kruha ne možete biti baš kao ni bez svjetla, zraka, vode — sve samih elementarnih dobara bivovanja, na koja smo se tako naučili, da uopće na njih i ne mislimo, a kamo li za njih zahvaljujemo. Pa ipak su sve te stvari — svjetlo, zrak, voda čisti darovi... Badava ih dobivamo, ne moramo se patiti oko njih. Prije našega porođenja *bili su* i poslije naše smrti *bit će*. I one sačinjavaju ono, što ja zovem čovjekovim kruhom u elementarnom smislu — svakidašnji, nenadoknadljivi temelj našega života... — Da sami kupite orahe, mogli ste s pravom tražiti. Ali ječmeni ili pšenični kruh danonice primete iz ruku onih, koji su poželi usjev, samljeli žito, spekli kruh. Pa svjetlo, zrak, sunce, pače sam život primete svaki dan badava i upotrebljavate ih bez ikakvih skrupula, premda se ne patite oko njih niti štogod pridonosite njihovu postojanju ili uzdržavanju... Čemu dakle tako otmjeno odbijanje istine, koju vam daju baš kao i sunce i zrak? Vi ćete je radije sami naći, velite. Ali ne znači li to samo, da vi volite šarenilo zabluda od *jedne* istine i da se radije provlačite kroz divlju šikaru ljudskih mnijenja idući u orahe negoli da primite životnu hranu od Gospodara života? Jedina naima poniznost ne smatra ispod svoje časti, da je hrane istinom... — Moj prijatelju, zlo bi bilo s nama, kad bismo morali svako jutro zapaliti sunce i napraviti zrak, što će nam trebati preko dana. Na svu sreću sunce je već tu, i zrak je već tu, i istina je već tu... — Molim Vas međutim samo jedno: budite dosljedni! Ako sami kupite orahe svoje, pecite sami i svoj kruh! Pa podite još dalje... — Svako se jutro rada novi dan, kojega svjetla ne stvoriste Vi. Šta ćete s tim suncem, što svijetli svemu, što postoji, svjetlom, koje možda nije pravo (istinito)? Pustite masu, neka mu se veseli i neka na njemu radi, dok sunce sja, ali vi se otmjeno povucite! Nemojte primiti toga dara odozgora, toga nebeskoga svjetla, što je kruh svakidašnji sviju ostalih živih bića. Vi ostanite doma, dok sunce rasvjetljuje zemlju, zatvorite kapke, radite samo kod svjetla, što ga stvori Vaša spretnost. Kad budete to učinili, možemo se opet poinatiti s poredbama.« — Tako ću ja posred vreve čovjeku, koji me sustavio. Ali on me srdito pogleda i ode rekavši, da ja duhovna pitanja previše *masivno* shvaćam!

Logički nesmisao i psihologijska nemogućnost.

Dvije je velike misli zorno predočio naš pjesnik i filozof, što ih neprestano zaboravljaju svi oni, koji se ljute na dogmatsku intoleranciju kat. Crkve. Jedna je istina, da je bitno svojstvo same istine intolerancija bez kompromisa, te da prema tome nije intolerantan onaj, koji istinu uči, a druga, da istina nije za čovjeka nikakav luksusni artikal, koji, ako hoće, može kupiti, a, ako ne će, ne mora, nego je istina prava životna potreba čovjekova. Ili zar nije najveća intolerancija, kad matematička jednadžba dva puta dva jest četiri iz milijuna, milijardi ili bolje reći beskonač-

KATOLIČKA CRKVA I TOLERANCIJA

noga niza prirodnih i inaginarnih brojeva uzima tek jedan jedina broj četiri kao pravi? Ili nije li isto takova intolerancija, kad geografija između svih 180 stupnjeva geografske širine i 180° geografske dužine bira za grad Zagreb baš 45° 48' 43" sjever, širine 15° 58' 52" (Grenw.) ist, dužine te ne da ništa drugo reći, jer da bi sve drugo bilo laž? Ili nije li povijest isto tako intolerantna, kad uporno tvrdi, da je Ljudevit IX. Sveti, kralj francuski, sin samo Ljudevita VIII., zvanog Lava i Blanke Kastilske, makar da je g. 1214. bilo na svijetu na stotine hiljada roditelja, koji su radali djecu? Zašto dakle da samo vjerska istina ne smije biti intolerantna? Ako je istina, da ima Boga, koji je čovjekom postao, ako je istina, da je On sam ljude učio istini, ako je istina, da je ta crkva Crkva katolička, onda je nužno jedina ona čuvarica istine i djeliteljica Božje milosti, onda je samo Crkva katolička prava Crkva Kristova. Nije li onda sveto pravo, da upravo sveta dužnost kat. Crkve, da svakomu jasno i glasno kaže: Vi kažete, ja jesam; ja sam jedina prava Crkva Kristova? Dakako, da čovječanstvo ima pravo tražiti od Crkve, e ona tu svoju tvrdnju i dokaže, da pokaže svoje papire, da se legitimira kao i svaka druga filozofijska, matematička, geografska i povjesnička istina. Pa ona svakome i pokazuje svoja od Boga joj dana akreditiva i samo to traži, da ih mirno i savjesno studiramo. Ali oni, koji govore o njezinoj toleranciji, i ne gledaju tih od časne starine — dvije tisuće godina im je već! — požutjelih papira nego je samo neprestano optužuju zbog nesnosne intolerancije. No tko će pametan nazvati intolerantnim profesora matematike, što ne da kazati, da je 2 puta 2 5, 3 ili 9, nego samo četiri, ili profesora geografije, što ne da nikomu smjestiti naš'bijeli Zagreb ni na koji drugi geografski stupanj nego baš na 45° 48' 43" sj. širine i 15° 58' 52" (Grenw.) dužine, ili profesora povijesti, ako ne da Ljudevitu IX. Svetom nikakovih drugih roditelja osim Ljudevita VIII. i Blanke Kastilske, ili profesora latinskoga, ako ne da reći, da je perfekt i supin od glagola cingo 3. »cecigi, cactum« nego isamo »cinxi, cinctum«? Dakle ne može se razložno ni kat. Crkva optuživati s intolerancije stoga, što tvrdi, da je jedina prava učiteljica života i majka roda ljudskoga, jedina prava Kristova Crkva.

Uostalom tvrditi, da ima više pravih vjera ili crkava, zahtijevati »slobodu mišljenja, savjesti, odlučivanja«, koja bi sama sebi krojila svoju vjeru i svoju crkvu, logički je apsurdno i psihologijski neopravdano tako, da je upravo dogmatska intolerancija bitni uvjet svake prave tolerancije!

Da je logički nesmisao tvrditi, e ima više pravih vjera ili crkava, slijedi već iz navedenih primjera iz raznih grana znanosti. Stoga ću samo kratko upozoriti na jedno. Uzmimo samo, da su sve tri nama najbliže vjere: katolička, pravoslavna i muhamedovska prave, šta iz toga slijedi? Slijedi, da Krist jest Sin Božji i pravi Bog, jer tako uče katolici i pravoslavni, i da nije, jer tako uče muhamedovci; da Muhamed jest Bogom nadahnuti prorok,

jer tako uči islam, i da nije, jer tako uče katolici i pravoslavni; da Duh Sveti izlazi od Oca i Sina, jer tako uče katolici, i da ne izlazi tako, jer to tvrde pravoslavni; da sv. Otac jest vrhovna i nepogrešiva glava Crkve i nije itd. Uzmemo li još i protestantizam kao pravu vjeru, morat ćemo reći, da sv. sakramenata ima sedam i samo dva, da je Krist nazočan u presv. Euharistiji i nije itd. Kako se vidi, s tvrdnjom, da su sve vjere jednako u pravu, jednako dobre, prestaje pametni razgovor, tvrde se protivurječja, ili drugim riječima: ta je tvrdnja logički nesmisao; ona nosi na sebi signaturu zablude, jer stari jedan aksion dobro veli: »veritas una, error multiplex — istina je samo jedna, a zabluda šarena«!

Baš stoga je psihologijski neopravdano zahtijevati »slobodu mišljenja, savjesti, odlučivanja«, koja bi sama sebi krojila svoju vjeru i svoju crkvu. Dobro opaža duhoviti Croizier,⁹ da je naš razum, naš pojam, naša misao tek ogledalo, u kojemu se ima odsijevati istina. Što bi naši vrijedni protivnici rekli, kad bi jednoga lijepog dne ugledali stojeći pred zrcalom mjesto svojega poštenog obraza sliku izdajnika Efijala ili Jude, kakova Crnca, Mulata ili ciganina ili pače mjesto ljudske pravu pravcatu magareću glavu? Bi li se oni poveselili toj »slobodi« zrcala ili bi možda prije razbili nevjerno staklo? »Sloboda mišljenja, savjesti, odlučivanja« o istini miješa razum i volju, mišljenje i djelovanje, koje psihologija jako dobro razlikuje. Zaista nije slobodan razum nego volja, sloboda nije svojstvo mišljenja nego djelovanja, ona ne upravlja spoznaju nego čine, koji su u vlasti ljudske volje. Stoga ne može biti ni govora o toleranciji u spoznaji, u razumskom priznavanju istine, jer tolerancija nosi na sebi očiti žig slobode. Drukčije se nikakva tolerancija ne bi mogla razložno zahtijevati ni od koga. Razum i spoznaja samo su ogledalo, koje ima vjerno zrcaliti realnost, a volja je magnet, koji će tu realnost privlačenjem ili odbijanjem iskoristiti za čovjeka. Nema slobode za razumna čovjeka u tom, da izađe u po bijela dana na sunce i stane vikati, da sunca nema, nego u tome, da se zatvori u sobu i ne da žeci od sunca; nema slobode u tom, da sin drži mrtva oca za živa, nego samo u tom, da ostavi baštinu; ne može biti razumne slobode u tom, da čovjek Bogom objavljene istine ne smatra objavljenima, nego samo u tom, da se prema njima tako vlada kao da ih nema, da ih za se ne iskoristi. Dakako da će u takovu slučaju sam snositi i posljedice lišivši se svijetla i izgubivši baštinu odogora.

Svjedočanstvo povijesti.

Ako je dogmatska ili razumska tolerancija, koju bismo mogli nazvati i načelnom ili stvarnom, nemoguća, kaošto to slijedi iz svega dosele rečenoga, oinda je jasno ponajprije dvoje. Prvo,

⁹ »Moi! je suis libre penseur! . . .«, *L'actualité en tracts* 84., *Action populaire*, Vanves - Paris.

KATOLIČKA CRKVA I TOLERANCIJA

da nema i ne može biti toga čovjeka, koji ne bi imao makar kakovu dogmu, a drugo, da nema i ne može biti tolerancije, kojoj bi temelj bila razumska ili dogmatska tolerancija, jer na nemogućem temelju nemoguće je i zidati bilo kakovu zgradu. I jedno i drugo potvrđuje povijest čovječanstva, a napose povijest kršćanstva, povijest kat. Crkve.

U uskom okviru ovoga članka moram se dakako zadovoljiti tek s nekoliko općih crta. Poredimo li kršćansku eru čovječanstva s predkršćanskom, udarit će nam u oči odmah, da je poganstvo bilo dogmatski tolerantno, svakako tolerantnije od kršćanstva, ali zato i praktički vrlo intolerantno, svakako intolerantnije od kršćanstva. Pojavilo se kršćanstvo u moćnom rimskom carstvu, u kojem je vladala krajnja dogmatska tolerancija. U rimskom panteonu mirno su i dostojanstveno sjedjeli svi mogući bogovi, mirno poput »kathizisa i korana u Nasradin-hodže«, kako čitam u jednoj nedavno izašloj knjizi. A praktička tolerancija? Tri krvava vijeka, što su kupala kršćane u vlastitoj im krvi, rječito govore o toj toleranciji, sazidanoj na dogmatskoj! Ili uzmite francusku revoluciju! Proglašena su prava razuma, skinut je Bog s oltara, zabačene sve »intolerantne« dogme, i boginja razuma »la deesse raison« dignuta na žrtvenik! A praktička tolerancija? Koji se vijek najstrašnije vjerske intolerancije može pohvaliti onolikim strahotama, kakove počinise gilotine? Sigurno nema dogmatski tolerantnijega društva od slobodnoga zidarstva. Čuli smo odmah »a početku iz ustiju najkompetentnijega tumača njihove ideologije, da je to »religija bez dogme; religija u kojoj se nesmetano ujedinjuju sve religije«. Pa, kako je sa slobodnozidarskom tolerancijom u praksi? Borba francuskih katolika za elementarna prava u vlastitoj domovini, onda Portugal, Meksiko, Spanija i suviše jasno govore! Ili komunizam i boljševizam, koji također toliko deklamuju o slobodi savjesti, prišli? Zar nije cijela Rusija jedna gorka ironija, jedno ruglo, jedan sarkazam na račun svake snosljivosti? Možemo dakle mirne duše reći, da po svjedočanstvu povjesnice prava tolerancija raste takoreći onim omjerom, kojim raste dogmatska intolerancija, i obratno da intolerancija raste, čim se stane širiti dogmatska tolerancija. Možemo reći i to, da prema istom svjedočanstvu nema čovjeka bez dogme, jer, iako sve dogme zabaci, ostat će mu bar ta jedna, da treba sve dogme baciti i istrijebiti, misao, koja u velikoj većini slučajeva rađa najnepodnosljivijom intolerancijom.

Ako dakle vrijede induktivne metode Stuarta Milla, osobito četvrta t. zv. »promjena prtilica«, tad je opravdan induktivni zaključak iz povijesnog iskustva, da je za pravi mir i pravu slobodu i pravu toleranciju potrebna bezuvjetna dogmatska nepopustljivost. Tada i opet slijedi, da krivo čini onaj, tko prigovara kat. Crkvi njezinu dogmatsku nepopustljivost; slijedi, da smo joj pače dužni samo hvalu za to. Ali je li Crkva uistinu praktički tolerantna?

Pojam tolerancije.

Prije negoli odgovorimo na to pitanje, valja nam točnije odrediti sadržaj pojma snosljivosti, napose vjerske. Ja sam do-sele navlaš upotrebljavao vulgarni pojam, uzimao sam riječ tolerancija u onom značenju, kako je upotrebljavaju danas oni, koji o njoj toliko govore i pišu. Pa iz dosadašnjega našeg izlaganja i studiranja te tolerancije izilazi, da je ona zapravo nemogućnost, nesmisao. Raspravljajući o tom predmetu prije dvije godine u »Životu« napisao sam između ostalog i ovo: »O vjerskoj snosljivosti, o »trpeljivosti« može biti govora samo kod onoga, koji sjedinijuje u sebi živo uvjerenje, da posjeduje istinu, te pun istinske kršćanske ljubavi hvali Bogu za taj dar i snosi, trpi taj »manco« kod braće svoje, koja te istine nemaju. Tko je uvjeren, da je njegova vjera baš toliko vrijedna kao i sve druge, taj nema šta da »snosi«, šta da »trpi« kod svojega bližnjega, jer mu je posve jednak.« »I, ako koja vjerska zajednica prigrlila načelo: sve su vjere jednako dobre, pokazuje jasno, da sama ne vrijedi ništa.«¹⁰ Da su o tom uvjereni svi narodi, koji za snosljivost uopće znaju, pokazuje već sam izraz »snosljivost«, »trpeljivost«, „la tolérance“, »die Toleranz«, »the tolerance« t. j. taj izraz znači podnošenje nekoga minusa, nekoga manjka kod drugih i uvjerenje, da u mene toga manjka nema!

U tom ise slažu svi auktoriteti. Tako na pr. poznati kano-nista i moralista Vermeersch veli u svojem djelu »La tolérance«: »Točno govoreći tolerancija ili »trpeljivost« odnosi se uvijek na kakovo zlo, bila to sad tjelesna mana, duhovna zabluda ili čudo-redna pogreška.«¹¹ Trautmannsdorff u djelu »De tolerantia ecclesiastica et civili«¹² kaže: »Što je dobro, to se odobrava, a što je zlo, to se snosi«, a Balmes¹³ (u »Der Protestantismus im Vergleich zum Katholizismus«) dodaje: »Snositi dobro ili krepost bili bi posve besmisleni izrazi!« Denghien u »Dictionnaire apologétique de la foi catholique«¹⁴ ovako définira toleranciju: »razborita strpljivost sa zlom, koje bismo mogli ili imali pravo suzbiti.« I sam sv. Augustin već govori: »tolerantia, quae dicitur, non est nisi in malis — snosljivost je samo prema zlu.« Vjerski tolerantan dakle može biti samo onaj, tko drži, da je njegova vjera prava i dobra, a u drugima da ima zabluda ili da su zablude i stoga zlo za čovjeka, pa pun ljubavi i samilosti, obzira to strpljivo snosi. Ako tko smatra, da je za toleranciju potrebna ispovijest, e su sve vjere jednako istinite i dobre, taj zablude i zla ne snosi, ne trpi nego ih izjednačuje s istinom i dobrom; taj može biti indiferentan,

¹⁰ »Život« 1931., str. 8.

¹¹ Njem. izdanje, Freiburg 1914., str. 1.

¹² i ¹³ cit. prema Vermeersch. 1. c.

¹⁴ Pod riječju »Tolerance«.

KATOLIČKA CRKVA I TOLERANCIJA

agnostik i ateista ili možda ignorant, koji ne poznaje vlastite vjere, ali nikako nije tolerantan.¹⁵

Ali s navalom na dogme nije nipošto svršen prigovor, da je kat. Crkva nesnosljiva. Ta dogme imaju tek da budu glavnim krivcem, koji tumači, odakle ona netrpeljivost, za koju su uvjereni naši protivnici da je kat. Crkva sije na svakom koraku. Dosta je samo zaviriti u apologetsku literaturu, bilo pučku kao na pr. »Das modeme ABC für die gebildete Welt«, »Schutz- und Trutzwaffen«, bilo znanstvenu kao »Dictionnaire apologétique«, razne naše domaće apologetike, dosta samo se sjetiti riječi: »vjerski ratovi«, »proselitizam«, „inkvizicija“. Koliko riječi, toliko optužba! Nedavno smo s bolju u srcu i ja žalostu, došli čitali u jednom listu, od kojega bismo se tomu s pravom najmanje nadali, riječi: »Svaki vek izgradnje zapadne crkve samo je jedno slovo u užasnom napisu ferro ignique. Ognjem i mačem. Turobniji napis ne nalazi se ni na paklu Danteovom.« A o jednom uglednom redu kat. Crkve širila se tvrdnja, da je »po svojoj vjerskoj netrpeljivosti . . . poznat širom svijeta«, i da »propovijeda . . . načelo vjerske nestrpljivosti.« Nema dakle ni govora o tom, da bi kat. Crkva mogla nakon našega dosadašnjeg razlaganja ostaviti optuženičku klupu . . .

Katolička načela praktičke tolerancije.

Da se mogne sasvim jasno pokazati, kako se pokatkad nesavjesno, često bez razumijevanja, a ponajviše iz neznanja barata s povijesnim činjenicama, koje govore o crkveinoj toleranciji odnosno intoleranciji, trebat će posebna studija o inkviziciji, o kojoj ću drugom zgodom. Ovdje ću samo za nevolju kratko izložiti, kako stanovište kat. Crkve zauzima načelno prema praktičkoj toleranciji. To je uostalom i važnije negoli sama praksa, iako je ova sigurno zanimljivija. Jer konačno i uz, najljepšu teoriju bit će pogrešaka, gdje god su na djelu slabi ljudi, pa je tako i u Crkvi katoličkoj teorija ideal, kojemu se ljudi sad više sad manje približavaju.

Kako slijedi iz svega doslije rečenoga, prema shvaćanju Crkve katoličke tolerancija ili snošljivost ne može se odnositi na stvarnost, na vjerske istine nego na ljude podvrgnute zabludama. Tolerancija nije zaljubljeni razum nego razumna ljubav; prema

¹⁵ Gore sam navlas citirao dva obraćenika Bensaona i Jörgensena, koji su temeljitim studijem došli do istoga rezultata, do kojega i mi, koji su potpuno opravdali stanovište kat. Crkve. Kako naprotiv neznanje i nepoznavanje vjere dovodi do »dogmatske tolerancije« ili bolje indiferencije, pokazuje upravo klasički čak i jedan bečki Židov Franz Werfel u svojoj nedavno izašloj knjižici »Können wir ohne Gottesglauben leben?« Ako dakle naši protivnici nemaju kat. Crkvi ništa drugo prigovoriti osim te »dogmatske intolerancije«, tad je to za nju samo veliko priznanje.

katoličkom je shvaćanju istina, i onda kad rastavlja, ipak svijetlo, koje ne svijetli samo nego i grije i proizvodi jedinu pravu toplinu ljubavi, i obratno: ljubav, kojoj nije temeljem istina, i onda kad sastavlja, kamen je smutnje, jer urodi prije ili poslije razočaranjem i razračunavanjem.

Odatle prvi katolički princip za praktičku toleranciju: n ikada ne smije vjerska snosljivost ići na račun vjerskih istina, na račun dogmi. To nam načelo tumači ponovnu zabranu Rima,¹⁶ kojom je zabranio, da katolici ne smiju učestvovati u protestansko-anglikanskoj akciji za sjedinjenje sviju kršćana u jednoj vjeri, u kojoj bi se složili svi žrtvovavši svatko po nešto od nauka svoje vlastite; to tupiači, zašto Crkva katolička ne da miješati svoje djece s inovjerskom nego traži za njih posebne katoličke škole; to tumači, zašto Crkva ne da miješati svojih svetih obreda s obredima drugih makar i kršćanskih vjera i zašto svojim vjernicima brani sudjelovati kod inovjerskih obreda.¹⁷ Jer vjerski su obredi uvijek po svojoj prirodi ispovijest vjere, vjerskih istina prema prastarom načelu: *lex orandi — lex credendi* (kakova vjera, takova i molitva); obredi su manifestacija i demonstracija za vlastitu vjeru; za koju dakle vjeru čovjek ne misli manifestirati, njenim se obredima ne smije pridružiti. To nam načelo tumači, zašto Crkva zahtijeva od svojih vjernika, da prihvate sve dogme bez izuzetka, jer su sve Bogom samim zajamčene istine, pa tko makar i jednom zabaci taj auktoritet, srušio je temelj sviju vjerskih istina.

Drugo načelo praktičke tolerancije u kat. Crkvi jest: ta je tolerancija čin zapovjeden onom zapovijedi, što je Krist nazva jednakom prvoj i najvećoj, naime: »Ljubi bližnjega isvojejsa jkao samoga sebe!« Stoga uči svoje vjernike i sama prednjači svojim primjerom u tom, da čini dobro i inovjercima, da ne vraća zla zlim. Nikad nije manjkalo svijetlih primjera za to u crkvenoj povijesti, pa ih ne manjka ni u naše dane. Ili treba li spominjati mirovnu, humanu i karitativnu akciju »pape mira« Benedikta XV., kojemu su čak nekadašnji din-dušmani papinstva i katolicizma — Osmanlije digli spomenik nasred Carigrada i time ovjekovječili toleranciju kat. Crkve? Ili karitativnu akciju istoga pape, a napose današnjega slavnog Pija XI. za Rusiju, koji se nije stidio postati prosjakom cijeloga svijeta samo zato, da isprosi kruha bijednicima sviju vjera, ponajviše inovjercima one države, koja je u isto doba na najbestidniji način napadala Crkvu i papinstvo, a napose uličnjački izvgavala ruglu samoga Pija XI.! Kad je nedavno u jednoj državi zaprijetila opasnost redu Družbe Isusove, napisao njezin general kao vjeran i poučljiv sin kat. Crkve svojoj redov-

¹⁶ Vidi AAS 1919., str. 309. i 1927., str. 278.; »7. M. C. A.« AAS. 1920., str. 595.

¹⁷ Vidi »Vrhbosna« 1933., br. 6 - 7. (str. 171.)

ničkoj braći list, da ih utješi, te napisa i ovo: »Naša je politika kao uvijek tako i sada: Molite se za one, koji vas progone, i blagosiljajte one, koji vas proklinju.«¹⁸

Kat. Crkva traži od svojih vjernika ljubav prema inovjercima čak i u mislima, u njihovu prosuđivanju, jer svoju djecu uči, da je prava vjera velika milost, veliki dar Božji, pa da valja Bogu za nj ponizno zahvaljivati, a nikoga ne osuđivati, jer samo Bog »ispituje srca i bubrege« i zna, zašto je jedan čovjek ima, a drugi nema. Papa Aleksandar VIII. (1689—1691) izričito je osudio nauk, da samo katolici primaju od Boga milost.¹⁹ Crkva je poštivala i poštiva slobodu inovjeraca u prihvaćanju prave vjere i traži to poštivanje od svih svojih vjernika. Prema njezinoj naredbi na pr. ne smije se nijedan čovjek, došao k razumu, krstiti bez vlastitoga znanja i vlastite privole; pače redovno se ne smiju krstiti niti djeca nekatoličkih roditelja bez roditeljskoga pristanka. Crkva oduvijek poštiva načelo, što ga sv. Augustin skovao u riječi: »Ad fidem nullus est cogendus invitus — na vjeru se ne smije nitko protiv volje siliti«, a sv. Atanazije: »ἡ πίστις ἑστὶν ἐλευθερία ἢ ἰσχύς ἢ ἀνάγκη — vjeri ne pristaje sila nego uvjerenje«. Zato

¹⁸ Pa, kad smo već kod otoga reda, kome najviše prigovaraju protivnici katolicizma vjersku nesnosljivost, navest ću jedno odlično priznanje njegovoj snosljivosti u našim stranama od jednoga isusovačkog đaka i uglednog našeg kulturnog radnika. U nedavno izašloj travničkoj »Spomenici« on veli: »Kada sam došao u Travnik kao dijete čisto hrvatskoga i katoličkoga kraja, začudio sam se srdačnom odnosu Isusovaca i travničkih inovjeraca. Zato mi je bilo vrlo čudno, kad sam vidio, kako pred razrednika prvoga razreda dolazi tipičan travnički Židov, jednostavan obrtnik, garava lica i žuljavih ruku, i vodeći svojega sina u razred govori pouzdano: »Evo, to je moj sinak Hajim. Predajem Vam ga, da ga učite istini i dobru.« A onda se sa suzama u očima okrenuo prema sinu i rekao mu: »Slušaj, sinko, svoje profesore, pa ćeš dobro proći.« Moje je čuđenje bilo još veće, kad sam vidio, kako s istim pouzdanjem dovede k isusovačkim profesorima svoje sinove i pravoslavni pa i muslimani... — Nikada nijedan inovjerac nije osjetio u isusovačkoj gimnaziji zapostavljanja, šikanacija i tako zvane »netrpeljivosti« ili nesnosljivosti. Svi su bili *jednaki i pred školskim propisima i pred ljubavlju profesora*. Štaviše, ako se radilo o ctrogosti, onda ju je prije osjetio katolik nego musliman, izraelćanin ili pravoslavni. Među razrednim prvcima, bilo to na koncertacijama ili u semestralnim svjedodžbama ili na maturi, nalazila su se i nalaze se i imena pravoslavnih, muslimana, Židova i protestanata. Sjećam se, kako smo mi kao nižeškolci gledali s poštovanjem u pravoslavnog višeškolca Milana Jovanovića, koji je na maturi bio najbolji đak u svojem razredu. Nitko nije osporavao prvenstva ni drugome pravoslavcu Nikoli Manojloviću ni protestantu Otonu Chometu ni Židovima Jakobu Calderonu, Marcelu Schneideru i Avramu Matijasu, ni muslimanima Fuadu Idrizbegoviću i Skenderu Kulenoviću. Kakove je redove tko zaslužio, takove je i dobio, bio on koje mu drago vjere.« Por. K. Zabeo, *Travnička spomenica*, Sarajevo 1932., str. 407. - 8, 19 Dj, 1617 1294. 1925.

je glasoviti Alkuin prikričao čak i samom Karlu Velikom, kad je ovaj htio iz političkih razloga oružjem privesti Saksonce u kat. Crkvu: »Vjera je stvar volje, a ne sile!«^{19a} Zato i danas ona dična četa kat. misijonara i misijonarki, redovnika i redovnica ne ide osvajati svijeta za istinu Božju mačevima i topovima, puškama i bajunetama nego s malim križem u ruci, a s velikim na plećima navaljuju na narode blagom riječi Evandelja. Bog respektira čovjekovu slobodu, pa je respektira i Crkva. Je li to taj vajni prozelitizam? Zaista, ako je to prozelitizam, onda više istina nema nikakve mogućnosti ni prava tražiti, da se čuje i njezin glas, da se pokloni onima, koji je žele sami. To je i samo to »osvajalački rat« Crkve »ferro ignique«, vođen »ognjem i mačem«, to »ekspanzivna politika Vatikana«. Primjer Karla Velikog najbolje pokazuje, kako su u našem slučaju i »prozelitizam« i »politika« dobili posve novo značenje, kakova nema pod kapom nebeskom, osim onda, kad se radi o — Crkvi katoličkoj! Uistinu, ako je Crkvi vjerni i odani Karlo Veliki pao u napast, da upregne vjeru i Crkvu pod državna kola, razumijemo, da mnoge moderne države, koje su prema Crkvi neprijateljski raspložene, pokušavaju same preuzeti službu Crkve. Ne radi se dakle obično o tom, da bi Crkva tjerala politiku, nego o tom, da bi se država rado igrala crkve. I uvijek je bilo i bit će ljudi, kojima je neugodan susret makar i s posve golorukom istinom, jer im se ona i tako čini baš kao i onom Jorgensenovu prijatelju previše — masivnom!

Ova nas je zadnja misao dovela od privatne i crkvene tolerancije, kako ih Crkva zamišlja, na građansku ili političku toleranciju. Kakova načela zastupa Crkva s obzirom na vjersku snosljivost državne vlasti?

I u tom pitanju ne možemo se upuštati u pojedinosti s dva razloga. Prvi je u tom, da ne počnemo raspravljati ob odnosu Crkve i države, jer to nije predmet ove rasprave, a drugi u tom, da je primjena građanske tolerancije sa strane državne vlasti tako vezana o najrazličitije konkretne prilike, pače čak i o političke uspjehe i neuspjehe, da je upravo nemoguće u toj stvari dati nekoliko kalupa, na koje će se nabiti sve mogućnosti. Jedno je sigurno: vlast će morati praktički tako provoditi svoju toleranciju, da računa s nepovredljivim pravima Božjim i s nepovredljivim pravima pojedinca čovjeka. Stoga ne smije smetati čovjeka u njegovu pravu, da traži, prigrliti i čuva pravu vjeru, i obratno ne smije nikoga siliti da primi pa makar i pravu vjeru, koja se može samo slobodno ispovijedati. Vlast će nadalje i javno odati poštu Božjem Veličanstvu, javno štititi vjeru, jer su ljudi i u društvu dužni dati Bogu, što je Božje. Vlast ne smije prema pravoj vjeri bili indiferentna nego je mora respektirajući tuđa stečena prava i > prelazeći svojih ovlaštenja i pozitivno zaštićivati. Lav XIII. veli

^{18 a}) Cit. kod Vermeersch, *La tolerance*, njem. izd. (Herder - Freiburg 1914.), str. 47.⁸

KATOLIČKA CRKVA I TOLERANCIJA

u svojoj okružnici »Immortale Dei« od 1. studenog 1885., u kojoj govori ob odnosu Crkve i države, ovako: »Crkva smatra nedopuštenim pravno izjednačiti pravu vjeru s raznim vjerskim zajednicama. Ali ona stoga ne osuđuje onih vlastodržaca, koji ih uz pravu vjeru trpe (snose) u državi zbog većega dobra, ili da bude manje zla. Osim toga Crkva budno pazi, da se nitko ne sili na katoličku vjeru. Jer nas već sv. Augustin mudro upozorava: čovjek može vjerovati samo onda, ako hoće.«²⁰

Treći bi dakle princip katoličke tolerancije, koji vrijedi za vlasti, glasio: nije slobodno jednako se držati prema istini i zabludi, prema dobru i prema zlu, nego prvo treba promicati, a drugo se može samo trpjeti!

Ali ne skriva li se u ovom trećem načelu tolerancije opravdavanje zloglasne inkvizicije? Kako sam već rekao, o inkviziciji u posebnom članku, a ovdje ćemo zelotima tolerancije protivne izloženu shvaćanju uputiti samo jednu molbu. Nijesu li oni sami iz čiste želje, da dovedu ljude do jedinstvene vjere, jednoga vjerskoga mišljenja i naziranja, htjeli čak i samu istinu osuditi na smrt? Toliko im je stalo do toga dobra jedinstva! Pa kako to, da je onlda u njihovim očima toliki grijeh kat. Crkve, ako se u kat. zemljama složila s državom samo zato, da očuva veliko dobro vjerskog jedinstva? Ili možda naši protivnici misle, da mogu imati u toj stvari dva mjerila prosuđivanja: jedno za se, a drugo za kat. Crkvu?

Na ljuta ranu ljutu travu.

Ipak razumijem, da moderan čovjek kao dijete svojega vremena može imati poteškoća i s tako posve razumljivim načelom kaošto je to, da se samo dobro i istina smije promicati, a zlo i zabluda u najboljem slučaju tek trpjeti. Stoga ću još jednom dati riječ Jorgensenu, koji je imao dosta oka, da uhvati i slabost čovjeka dvadesetoga vijeka, i dosta odvažnosti, da svojom finom ironijom metne ljutu travu na ljutu ranu. On poklanja za salon naših protivnika ovu lijepu sliku:²¹

»Liječnik... do bolesničine postelje. Bolesnica je žena, supruga, majka. U susjednoj sobi plaču djeca. Čovjek (bolesničín) pažljivo prati svaki izraz lica liječnikova. Zajedno izađu iz bolesničine sobe... »Što Vam se čini, doktore?« zapita će čovjek i otac tjeskobno. »Nije neopasan slučaj« izjavljuje liječnik... »Znakovi bolesti su vrlo jasni, vrlo značajni.« — »Dobro, doktore,« prihvaća drugi, »ali što da učinimo?« — »Što da učinimo?« nadovezuje liječnik polagano, »zar bi uopće trebalo nešto učiniti? Ja sam mislio, da imam posla s prosvjetljenim i uistinu slobodoumnim čovjekom... Sve razumjeti, mni-

²⁰ Vidi: *Acta Leonis XIII.*, Desclee de Brouwer, Brugis 1887., vol. I, str. 162.

²¹ Nav. njem. izdanje, str. 50. i dalje.

jem ja, znači priznati opravdanost svemu, i za mene je čisto praznovjerje držati zdravlje vrijednijim od bolesti. To su samo dva različita stanja, od kojih je jedan isto tako prirodan kao i drugi. Zdravlje su i bolest isto tako prirodni produkti kao krepost i opačina ili kao petrolej i šećer. Ja smatram posve zastarjelim zauzimati se za jedno od toga; za mene je ograničenost udarati po bolesti, da je zamijeni zdravlje.« — Siromašni čovjek i otac sluša otvorenih ustiju, nakostrušene kose. Ali se liječnik ne da smesti nego nastavlja; »Bolest je osim toga sadržajem mnogo bogatija negoli zdravlje. U njoj proživljavamo mnogo više novih utisaka, ona nas obogaćuje cijelim čudom osjećaja, o kojima zdrav čovjek nema ni pojma. Zdravlje je jednolično i dosadno, a bolest puna zanimljivih doživljaja. — Eno Vam na primjer kolere! Uzrokuje grčeve, o kojima bez nje ne biste ništa znali. Vama se ona grsti zbog *tudega* svjedočanstva, ali to je nedostojno slobodna duha. Neobično je zanimljivo imati koleru, i treba da je i Vi jednom okušate. — Ili eno Vam difteritisa! Taj rada sasvijem osebujnom vegetacijom u grlu, vegetacijom, kakovom se zdravlje ne može pohvaliti. Ono je istina: od kolere i difteritisa se umire, ali stoga si je voća s drveta saznanja, o kojemu zdravi nemaju ni pojma! — Kako vidite, dragi gospodine, ja sam vrlo daleko od svakoga fanatizma, od svake intolerancije. Ja ne osuđujem nikoga i ništa. Zdravlje i bolest jednako su mi dragi. Oboje su prava djeca naše velike prirode, vječne prirode. — Nadam se, da ćete shvatiti moju misao. Rodilo ju pravo, iskreno slobodoumlje. Nisam ja poput tolikih liječnika nekakav inkvizitor, koji sirotu bolest trijebi ognjem i mačem. Baš naprotiv: sve, što se ne slaže s normom, sve, što god nije svakidašnje, pobuđuje u mene simpatiju. Zdravlje je krajnje filistarsko — danas bi možda rekao »buržujsko« —, predočuje osrednjost, simbolom je poprečna čovjeka. Naprotiv razne bolesti, ta drska krivovjerja protiv zdravlja, stoje poput izgrađenih ličnosti, poput ponosnih, osebujnih, prevratnih pojedinaca. Otvoreno priznajem: ti mi se najviše sviđaju. Oprostite dakle, dragi gospodine, što ne ću da negujem Vaše žene. Moja načela toga ne dopuštaju. Ja bih se samom sebi činio natražnjakom (obskurantom), kad bih to učinio.« — Neobični se liječnik mirno oprost i ode. Čovjek bolesničin ne miče se s mjesta i kao skamenjen zuri za njim. U susjednoj sobi plaču djeca glasnije. A u bolesničkoj sobi umire im mati ostavljena ... « Treba li ovomu tumača ... ?

Finale.

Bacitno li još jednom pogled na toleranciju, kako je zamišlja i prakticira kat. Crkva, i poredimo li je s tolerancijom modernoga čovjeka i s tolerancijom drugih vjera, udarit će nam osobito dvoje u oči. U jednu ruku nepodmitljiva nepopustljivost, a u drugu nenadmašljiva susretljivost, u jednu ruku neobična hladnoća, a u drugu nezapamćena toplina. Na sveopćem sajmu ideja, gdje se čak i pojedine vjere cjenkaju i pogađaju za pojedine vjerske istine zadovoljne, ako za koju od njih mogu postići barem toleranciju, uzalud tražiš kat. Crkvu! Ona se jedina ne pogađa za istine, nju jedinu me zavodi beznačelna sirenska pjesma o slobodi, bratstvu i jednakosti. Ona se jedina ne zadovoljava sa samom tolerancijom za svolj nauk, jer već u tom gleda priznanje, da nema :

KATOLIČKA CRKVA I TOLERANCIJA

pravo. Ali ćeš je istotako zaludu tražiti u redovima fanatika, koji tobože na oltaru istine i slobode proljevaju hekatombe krvi. Crkva je sama bila žrtvom progonstava rimskih, za franceske revolucije, u Meksiku i Rusiji, žrtvom slobodnozidarske »tolerancije«, ali sama nije nigda priredila Neronovih krvinih kupki, Meksika ni Rusije. Njezina tolerancija ima hladnog razbora i tople ljubavi, ima glavu i srce, dok drugima manjka uvijek bilo jedno bilo drugo! I zato jedina ona može da spase i spasava danas auktoritet, sveto pravo djeteta, svetost kućnog ognjišta, čvrstoću ženidbenog veza. Sva ta dobra duguje čovječanstvo, duguje Evropa katoličkoj toleranciji, kako bismo rekli mi, intoleranciji, kako će kazati naši protivnici. ..

Na očigled te činjenice ne čini li se opravdanim pitanje, što ga stavlja već spominjani konvertita Benson: »Što je taj tajnoviti utjecaj, koji Crkvu osposobljuje, da pliva protiv cijele struje modernih »liberalnih svjetovnih nazora« i da stoji poput stijene kao jedina kršćanska zajednica u naše dane, koja se nikako ne da metnuti s drugima u isti red? Dok su danas (manje više) sve ostale vjere spremne poniziti se, prijateljski priznati, da je »na dnu mnogih razlika dublje jedinstvo« i slično, dotle kat. Crkva sama stoji posve nepomično i opetuje svoju izjavu, da je ona istina, cijela istina i samo istina, da nikoga ne treba i da je samoj sebi dosta ...«" Da, odakle baš kat. Crkva smaže uvijek istine i ljubavi, da na njima gradi pravu snošljivost, pravu trpeljivost, pravu toleranciju, ako ne odatle, što je naslijedila duh, što u njoj živi duh Onoga, koji je ljubio grješnike, ozdravljao pogane vatru ljubavi, Onoga, koji je ljubio grješnike, ozdravljao pogane i činio dobro Samarjanima, ali ujedno odlučno izjavio: »Vi ne znate, čemu se klanjate, a mi znamo, čemu se klanjamo«,²³ jer spasenje ne dolazi iz Samarije nego iz Jeruzalema, i muževno doviknuo cijelom svijetu: »Koji ne uzvjeruje, osudit će se!«²⁴ te »Tko ne sluša Crkve, neka ti bude kao poganin i carinik!«²⁵ Da, tolerancija kat. Crkve jest tolerancija onakova, ona, što je gledamo u Onoga, kojemu dugujemo svoju kulturu i civilizaciju, u Spasitelja čovječanstva Isusa Krista!

K. Grimm D. I.

²² *Christus in der Kirche*, str. 141. - 2.

³³ *Iv. 4, 22.*

Mk. 16, 16.

²⁵ *Vidi Mt. 18, 17.*